

Landskap: ÖSTERGÖTLAND Upptecknat av: Carl Segerstahl
Härad: Ydre Adress: _____
Socken: Sund Berättat av: Lotta i bruket
Uppteckningsår: _____ Född år _____ i _____

Uppteckningen rör _____

Bergtagen 1-2

Kolare som ej fick vara ifred 2

Mylingar 3.

Skogsjungfru 3.

Dymmelrekan 4-5

Långfredagsris 6

Påskaköringar - Blåkulla 6-7

Nasta soper på grunnens åker 7

Tog mjölkkruka över elden "ansyls" 7-8

Mjölk mättes två ggr 8.

Att iakttaga vid försäljning av mjölk 8

När kreatur skulle i rall skulle de gå över ståt 9

Ulltaxen på tröskeln när åskan gick	9.
Väderleks tydor	9.
Veckoräkning	10.
Vällbersmässeeldar	10.
Skämt	10-11.
Örer dörrar ögrindar sattes lörbågar om midsommar	11.
Vaggrisa	11.
Flickorna skulle akta sig för midsommar- dagg	11-12.
Ansågs föraktligt äta hästkött häststakter- en kallades "Puttenil"	12.
Grinslakt skulle försiga i ny.	12.
Harande kvinna - slakt	12.
Innan slaktaren stack, hade han ngt. för sig med kniren.	13.
När handjur var stickit, skulle pungen skäras bort	13.
Ej ynska djur som skulle slaktas	13.
Håna rumpedrag.	14.
Slog korr i grytkanten, för den skulle hålla	14.
För att rå inte skulle ta barn	14.
Ej hänga ut bornets ^{slädder} vinder han himmel	14.
En lätt barnsång.	15.
Harande kvinna	15.
Segen hur a.	15-16.
Dej	16.
Besök i hus där det var nyföt barn	16.
Gudmodern	17.
Hins jakt.	17.

Lotta i Bruck
 ~~~~~

LUNDS UNIVERSITETS
 FOLKMINNESARKIV

född; 77 år.

i; Krokek (Sandviken)

bor: Sunds Bruk; Sunds sker. Eg.
 (Tjänade i Simonstorgs Bult
 Affärsom i Björkvik Hela
 Blåvik, Malckander
 Norra Vä. I Ydre 30 eller
 40 år (kanske det var 40 med
 Malckander, som också har
 till Ydre men ligger norr
 om Simonstorg)

(17. sid)

22
åtta dar, då fick di tag på
'na. Å ho var så illa sjuk
barn. Hennes fingrar var så
små, å tata på hennes
fötter var så små så å
ho kunne berätta, lite, hur
di drog iväg må'na, å hur
di hysta'na. Å sen fick
ho lägga sig i säng, fast ho
inte ville't fönt. Å ho hade
bort i åtta dar efter, fläck-
kräket. " (Hrokek.)

"Min gubbe kolade
mycket, när vi var i Ma-
lexander i Blåvik. Å han
tala om att det var ofta,
som han inte fick vara
ifre. Då kunde många gån-
ge, att dörra te (skoja) slop
rys å slog i backen."

"I ett ställe i Blå-

X
Dörren till kolkoja, utan gungjärn.

Sty. & Sjöbottan
Hä. Y. Sjö
Sn. Sund

1563

Uggl. C. Sjöbottan
Den Lotta; bruket

3

vik, som hette Stahagen, had-
de di inte nattro nää
natt. Då slop ve sjön
i skrek i svor i skrek
i härjade. Å te sluta
mån fick di lov i gå
te prästen. — Då va ja,
att di, som bodde där
förut, hadde tre döttrar,
ja alla tre hadde di
oäkta barn. Å di hadde
fått missfall som di
inte hadde haft te köi-
gån, förståss. Så där fanns
myllingar i elände, i de
va di som förde ett
sunt hemskt väsen om
nittera. }

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"När min gubbe va
ute i skogen i skolade
kom då skogsjungfrur te'n
i di va så gräpna, men
när di vande sej, såg han,

di Br. 3

4
di va ihålia i ryggen, å
rumpen hadde di. Det tala
har om mange ganger, når
han kom fem mila. En kun
ne ju bli riktigt hjältför-
skrämd, när han förskade
na då, där."

Spinnevagnen å
sant, som hördet te dom,
fick en inte se så
länge dymmelens vara; då
var tes samma annan
så vil en nästintu kun-
ne. Det sa, att om en
sann under dymmeln
fick en inget, sto te växa,
te bli långt."

På dymmelorsdag
före kl. 12 gjordes en figur
av detta utseende: ^{huvud} ^{ben} ^{armar}

*) Dymmeln inträdde dymmelorsdag kl 12 på
dygen och växte en vecka.

för varje djur med tjäta, för
 att mola "odjur i stur i
 ohäls" från kreaturen. Förutom
 framför djuren i spiltor och
 leas, gjorde sådana tecken
 på flygluckan och fäjs-
 dörren och på firkåttens
 fyra väggar och dörren.
 (Simonstorp)

LUNDS UNIVERSITETS
 FOLKMINNESARKIV

Gravis fick inte, togas
 från skogen och läggs
 vid trappan under "dym-
 men" ; sådant fick undan-
 stökas före kl. 12 på ons-
 dagen; annars där man
 hem om.
 (Simonstorp)

Östergötland
 Ad. Ydre
 Son. Sund

" Blå mända "
 " Feltetisda "
 " Dymmelousda "
 " Skaitorsda "
 " Rångfreda "

Gt. Carl Lagerstahl
 R. Gotta : bruket

66 "Slumplöda" (di ska va
kortare än alla andra lö-
dagar.) (Krok; Snönstorp)

"Ännu dymmeln skulle
en inte elda, sen solarna
nervängen. Då fick vi ledit
så jofort om kvällen, vi som
drangar i piger va." (Snönstorp)

Långfredasmorron skulle
en slå blått i bekanta må-
ris. Då skulle ha lite straff
di så väl som Halsan. (Alexander - begagna-
des ej i Krok och Snön-
storp)

"Faskaften skulle di skju-
ta i prickkastarna. Då kom
di hem från Blåkulla. Då för-
dit dymmelnsdan."

"Gressla å ugnssopren fick
 lov på gummans munn
 ner hela dymmen," en
 fick inte se i st ens."
 (Krokek, Simonstorp)

LUNDS UNIVERSITETS
 FOLKMINNESARKIV

"Di, som ville ha illa-
 ket" för sej, spade över all
 på morron, innan sola hadde
 gått opp, mån da före dym-
 men å tog å bär, sofra
 te när spens åger å
 kasta dom där. Å om
 di en riktigt stygga, så
 gick di å tog dynga fin
 anders dyngkastar."

"När ja gick å köpte mjölk,
 var da en del, som var
 så oförskämda, så di trodde
 så illa om mej, att di
 tog kruka, när di köpte mjöl-
 k."

† clackat

8
ka, ita, å toj'na två sty-
cker ella pansyls. Då var
för att ja inte skulle gö-
ra illa må'na."

"Om di köpte mjölk
å också sitt å såg ja,
när mjölka mätte upp,
så mätte di'na ändå må
di kom hem må'na. Då
va när styggelse må."

"Jhanna för laide mej:
"Du ska ta din vigselring,
som du fått å din kas!"
Å sen skulle ja ta en pin-
ne må min egna træk.
Å på pinnen skulle en
sätta ringen, å sen skulle
en dra pinnen å ringen
två varv insyls över mjöl-
ka om en skulle sälja na.
"Du kan inte tro, va då
finns elaka människor!" sa

ho. Men då skulle bara
fittas, att ja skulle be-
fattna mej med snt då!
Aldri haf ja gjort et a aldri
skn ja gjort t." (Ydre.)

När kreaturen släp-
tes vall, fringo de gåtvee
eggjarn som lagts på trö-
skeln till dörren.
(Simonstorp; Björkvik)

När askan gick, lades
en ullsak på tröskeln innan-
för dörren eller i ett av
fönstren, för att askan inte
skulle slå ner i stugan.
(Simonstorp; Björkvik)

Slår roken från skorsten
ner blir det regn; böjer roken
något av, blir det något neder-
böjd; rak8 upp, uppskallsväder.
Regnsvädder kommer från det

10 1563, Sund, Äg.
hitt, som roken brjer sig åt.

"Veckera-konigen" (13. 12. 11. vecka)
uppsändes i de Trakter, as Sörmland
och Östergötland, där be-
fälterskan bott.

"Valbersmässeclan" brändes
siväl i Sörmland som i de öst-
götabygder, där befälterskan
bott. Det hände, ibland, att
tjätur nor antändas och fringo
flyta på sjön. Vid roberan-
nandet av Valborgsmässe-
eldar slog man på brä-
pannor och trianglar.

En ful gubbe, som någ-
ra pojkar gjort av al bark,
och bemålat med tjäta, mötte
med utsträckt arm en
giga i förtun på hennes
namsdag, när hon på mor-
son skulle gå ut. Gigan var

ej riktigt uttryckt av traktens
pojkar. (Simonstorp)!

"Nå ja tänk fick ja
lovat överallt minn till miss
somarn, å över gränser å
dörren skulle vi upp lovbe-
gar."
(Simonstorp)

Laggvisa.

"Duss hullerilull.
Hok gryta väl full!
Då kommer tre snåla mågar.
Å den ena va hett,
å den andra va blinn,
å den tredje va full må kläder."

"Tickeia skulle stå
sej för missonmarsdagga, om
x) = skyr

12 12.
di va ute må pojkar misson-
mar natta, för den dagga va
så förförisk, sa di. "Ni ska be-
ra akta er för missonmars-
dagga, för då är felit!" sa di
itt flickera.

Att slakta hästar och
hundar ansågs för skam-
ligt. Likaså att äta hästkött.
I någon av de teckter, som
berättelsen bodde i sin barn-
dom eller ungdom, fanns en
höstslaktare med skenamnet
"Puttenil".

"Svin skulle slaktas på
ny å inte på medra."

"Havande kvinna skulle
inte va må va slakt, för
då kunne då bli fel må
föret."

"Då va en slaktare, som
 ja sig, som hadde så mycket
 för sig må kniven i sin
 han slaktade. Först lät han
 må beten^x mitt över egga
 på kniven. Sen barra han
 ett tag i slaktetavla, sen
 ett tag i sanna^{xx}, där han
 stog. Sen var han lite i ~~thög~~
 dra skosula. Å sen stack
 han djuret."

LUNDS UNIVERSITETS
 FOLKMINNESARKIV

"Då första di gjorde, sen
 di hadde sluckit ett handgri,
 va i skara bort pungen
 jäms efter. Då gjorde di för
 att de inte skulle komma
 nåt i köttet å sätta om
 smaka i't."

Man skulle inte yuka
 gri, som fördes till slakt.
^x Hörntanden. ^{xx} Sanden

14 "J Björkvik vet jao,
då hände, att di skicka
nån lättnad i låna
römpdrag, i nån granngård,
nat di höll på i slaktade."

Innan man lade en
korv i grytan, slog man den
i spiselkuren och sade: "Nu
ska du hålla i gryta!"

"Om då fanns heret
barn i huset, skulle en,
nån en lea ni vatten i
re, var gång en kom in
rota ett lag i grisen må
elltunga, för att rå inte skal-
te komma i ta barnet."
(Krokek)

Man skulle inte hänga
ut heret barns kläder under
bar himmel och inte heller slå
ut dess badvatten under bar

himmel, och innan valbruset
slog ut, kastade man ett
eldguld i det.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"Om en när gång har
skilt en orm å en goda
åt, så får en lätta barn
singa, sa di. Då har ja
gjort en gång. Men en får
inte göra det på nåt å
djura, för då har en inget
för ett. Å för ja hadde skilt
ormen å goda åt, fick
ja en gång hålla i en kvin-
na, som hadde svårt för
å få sitt barn."

Älvande kvinna fick inte
vara med vid annan
kvinna fölossning.

Födtes barn med
segrtuna, förvarades den-

1616. — Vid skogseld fick per-
son, född med segerlura, gå
runt elden med denna. Rin-
gen gjordes så vid, att elden
gjorde på något ställe hvar öfver
den, ty i annat fall ute-
blev verkan av detta
krigsbärande av segerlu-
ran: eldens släckning.

När döpt barn skulle
^{bräda}~~släpas~~, besvärades alltid dö-
ren, för att ingen opartisk
människa skulle kunna
komma in och se barnet
naket. Ty så osedlig människa
ett barn naken, fick barnet
"horskäven".

När man kom in på
ett ställe, där nyfödd barn kom-
mit till världen, första gongen
efter dess födsel, skulle man

med en 25- eller 50-öring "beta
la myssa" eller "lämna te Hval,"
innan man gick. Blev därför bjuden på
kaffe (Simonstorp; Björkvik; Kila.)

Nå, gudmodern, hankom-
men från kyrkan, lämnade
barnet till föräldrarna, sa-
de hon: "Här ska du få
ett kristligt barn istället
för en hedning!"

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

"I Björkvik & Simonstorp
i Sommar tala di myske
om Hims jakt. Då va ett
modlit tjöt. Di trodde, då
va nåt ont. Di trodde, då
va själva Him, som va ute
ärfor."

Oz

Ylre hnd

Sund sin

uppt. av Carl Legerstahl